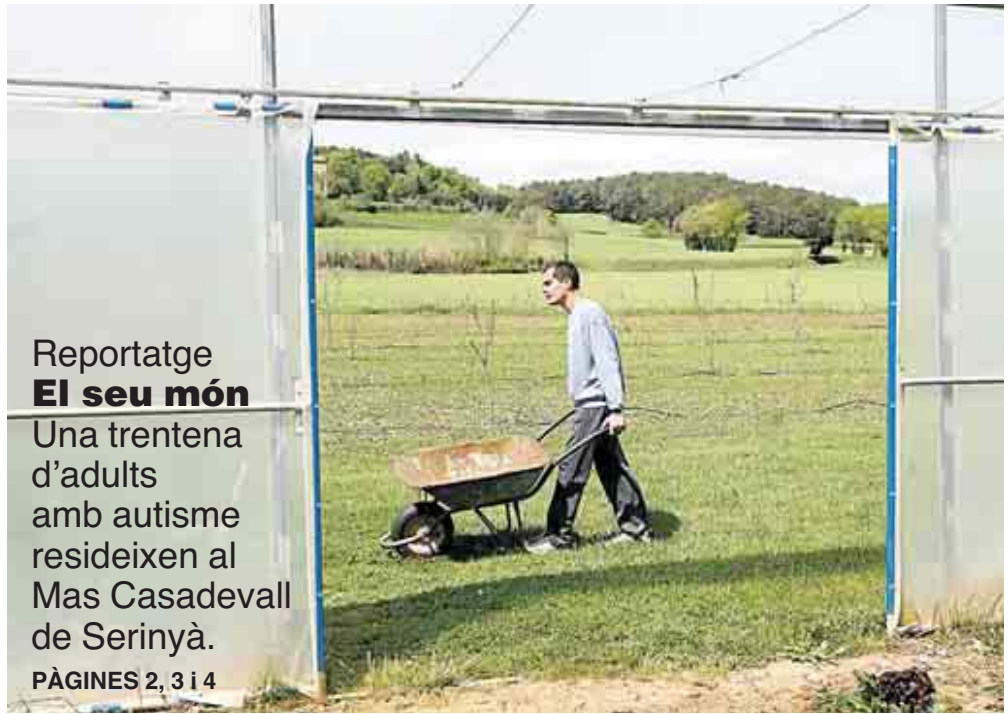

Dominical

Reportatge
El seu món
Una trentena
d'adults
amb autisme
resideixen al
Mas Casadevall
de Serinyà.
PÀGINES 2, 3 i 4

Entrevista
La troballa del refugi
Dos investigadors
redescobreixen el refugi
antiaeri de les Bernardes
de Girona. PÀGINES 8 i 9

Reportatge **Adrià perd el tron** Canvi en la llista S. Pellegrino. PÀGINA 5 **Entrevista Joan Ferrer, degà de Lletres** «Invertir en la pròpia formació rendeix més que la borsa». PÀGINES 6 i 7 **Entrevista Teddy Bautista** «La SGAE fa el que la llei diu que ha de fer». PÀGINA 10

SUPLEMENT **MOTOR** 🚗 **El retorn de les «ales de gavina»:** El nou Mercedes SLS AMG ofereix unes prestacions d'escàndol. PÀGINES 18 i 19

Patricia Ribera Riera
Directora

HoloVital

APRIMAMENT

Un mètode desenvolupat a França per un prestigiós especialista, basat en antigues tècniques orientals

Com aprimar-se i mantenir-se amb un mètode natural, agradable, eficaç i durador. Es poden perdre de 15 a 18 kg en 9 setmanes.

- Sense passar gana • Sense agulles • Sense medicaments ni altres productes
- Sense patir depressions. Amb massatges, digipuntura i una alimentació equilibrada basada en principis energètics.

☎ 972 20 53 35 - Fax: 972 41 01 87
C/Pare Maria Claret, 14, 2n 2a - 17002 GIRONA

Primera
visita
gratuïta

El somni de qualsevol investigador és fer una troballa sorprenent i/o inèdita. Doncs bé, per a mi i el meu col·lega Jordi Pericot, aquest es va complir a falta de pocs minuts per a les deu de la nit del dia 2 de febrer d'aquest 2010, quan vam tenir el privilegi de reobrir i accedir a l'interior del refugi antiaeri de les Bernardes, construït 72 anys abans, en plena Guerra Civil, i que, fins aquell moment, tothom donava per desaparegut a causa de la urbanització del sector on es troba situat. Salvant totes les distàncies possibles, durant uns pocs dies ambdós ens vam sentir com una barreja d'Indiana Jones i Howard Carter, el descobridor de la tomba de Tutankamon a la Vall dels Reis d'Egipte, la tardor de 1922.

La Guerra Civil Espanyola (1936-1939) representà un punt d'inflexió dins la història militar moderna pel fet de tenir el trist privilegi d'encetar una nova i terrible modalitat de guerra: el bombardeig aeri sistemàtic sobre nuclis de població de la rereguarda, el que passà a denominar-se guerra total. Per aquest motiu, a la gran majoria de ciutats i pobles s'articulà la projecció i construcció d'un tipus específic d'arquitectura bèl·lica: els refugis antiaeris. Es calcula que a les comarques catalanes es van fer més de 2.000 refugis antiaeris de nova planta (uns 1.400 només a Barcelona) i Girona no va ser pas una excepció. Malgrat tot, els bombardeigs des de l'aire provocaren vertaderes carnisseries entre la població civil, només a Catalunya es comptaren més de 5.000 víctimes mortals per aquesta causa.

Malgrat que durant la guerra Girona no tingué objectius militars de rellevància, la ciutat fou bombardejada per l'aviació feixista els dies 20 d'abril de 1938 i 27, 28 i 29 de gener i 1 de febrer de 1939, amb un trist balanç de 58 morts, més d'un centenar de ferits i més de 120 edificacions afectades per les bombes i la metralla. A banda dels refugis que s'improvisaren en moltes cases particulars, especialment les situades a la part antiga de la ciutat, la defensa passiva gironina es va anar perfilant durant els tres anys de guerra amb la construcció i habitació de barricades, trinxeres i refugis col·lectius. D'aquests darrers cal destacar els de nova planta de tipus cel·lular del Jardí de la Infància, de la plaça del Carril i de les Bernardes i el de tipus refugi-trinxera del Grup Escolar Carles Marx (La Salle) –avui totalment desaparegut–, tots ells construïts durant l'any 1938. La capacitat teòrica total de refugi dels elements de defensa passiva a la ciutat va ser, aproximadament, de 6.500 persones.

El refugi del Jardí de la Infància és el més conegut pel fet que des de l'any 2000 es ve obrint periòdicament al públic, però no podem oblidar els altres dos: el de la plaça del Carril (avui plaça Poeta Marquina), que es troba situat sota el parc de jocs infantils tot esperant la seva nova reobertura i rehabilitació per fer-lo visitable després de la que va fer-se fugaçment l'any 1990 a conseqüència d'unes obres de canalització de gas, i el de les Bernardes, el més gran dels refugis antiaeris construïts a la ciutat i també el més desconegut ..., fins avui.

EL REFUGI MÉS GRAN DE GIRONA

El refugi antiaeri de les Bernardes es començà a construir el mes de febrer de 1938 en el solar resultant de l'enderrocament, l'any 1936, en plena revolució social i bogeria col·lectiva dels primers mesos de la Guerra Civil, de l'antic conjunt religiós (monestir, temple i casa parroquial) de la comunitat cistercenca o Bernardes, que estava situat en una gran extensió de terreny entre els actuals carrer de les Hortes i Santa Clara (al costat mateix de la parròquia del Mercadal).

La tècnica arquitectònica emprada en la construcció d'aquest refugi fou idèntica a la del Jardí de la Infància. La diferència principal cal buscar-la en la seva forma: com que en aquest cas no existia cap limitació física (plaça de forma lleugerament ovalada envoltada de carrers) es feu de planta rectangular. De les seves dimensions en coneixem l'amplada exacta, 16 metres, però no així la seva longitud total que, segons totes les dades disponibles, pot acostarse als 40 metres. Disposava també de dos accessos, un a l'extrem nord-oest i l'altre al sud-oest, enllaçats per un llarg passadís que servia per comunicar les diferents cel·lules o estances que també estaven comunicades entre si. Tot ell coronat amb el característic sostre de volta catalana de rajol. Al seu interior, les massisses

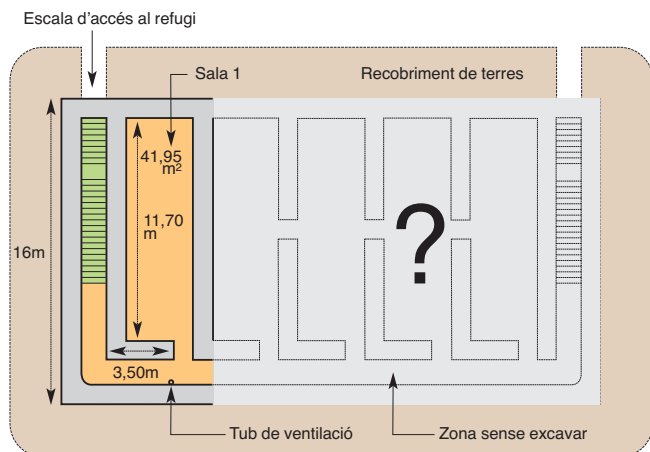
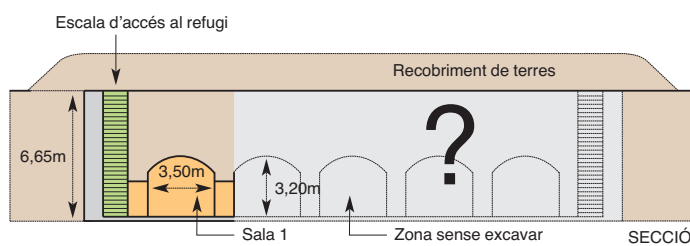
La troballa del refugi

La recerca de dos investigadors permet redescobrir el refugi antiaeri més gran que es va construir a Girona durant la Guerra Civil; en aquest reportatge expliquen quin és el seu estat actual

TEXT I FOTOGRAFIA: JAUME PRAT I JORDI PERICOT (*)

PLÀNOL DEL REFUGI ANTIAERI DE LES BERNARDES

Planimetria: Jordi Pericot/Jaume Prat.

PLANTA

parets d'un metre d'espessor, fetes de formigó i rierencs, foren llicscades de color gris fosc fins a la seva meitat i tota la resta es pintà de color blanc menys una franja ataronjada situada a una alçada estratègica per facilitar-ne l'accés amb poca llum. També disposava de diversos respiradors repartits pel passadís de comunicació però no a les estances. Tota la seva superfície exterior fou reforçada amb un túmul de forma vagament piramidal fet amb la mateixa terra i pedres extretes de la gran rasa que l'enquibí. Podia donar refugi a més de 750 persones.

A principis de febrer de 1939, quan encara hi havia més d'un edifici fumejant a causa dels bombardejos de l'aviació nacional i dels incendis i voladures provocades pels republicans en la seva desesperada fugida, els soldats franquistes que el dia 4 havien entrat victoriosos a la ciutat arrasaren el túmul de protecció superior del refugi, utilitzant-ne la terra i pedres per cegar-lo, i tapiaren els seus accessos esborrant-ne qualsevol vestigi. Durant anys el solar resultant fou abandonat a la seva sort convertint-se en una de les zones de joc preferides de la mainada dels voltants, que durant anys es dedicaren a cercar sense èxit el que ells anomenaven «els túnels subterranis de l'antic convent». A finals de la dècada de 1940 es procedí a l'eixamplament del carrer de Santa Clara i a la construcció de noves edificacions, destacant l'*Instituto Nacional de Previsión* (avui CAP de Santa Clara), aixecat entre 1949 i 1955, una part del qual es feu sobre la meitat sud del refugi. Anys més tard, a finals dels seixanta, s'edificà un bloc de pisos amb entrada pel carrer Hortes sobre la seva meitat nord.

SETANTA-UN ANYS DESPRÉS

Malgrat que tots els indicis n'apuntaven la total desaparició durant la nova urbanització del sector, després d'un complicat procés d'investigació, creuant un munt de dades de diferents arxius, la memòria oral de molts testimonis, les magnífiques fotografies dels bombardeigs aëris sobre la ciutat que havia publicat **Diari de Girona** a principis del 2009 (i que ens va cedir per la nostra investigació) i, sobretot, gràcies a la sort de trobar les persones adequades en el moment apropiat, vàrem aconseguir localitzar l'emplaçament exacte del refugi i reobrir-lo per uns dies per poder-ne comprovar el seu estat.

Val a dir que no fou una tasca senzilla; molts dies després, les nostres mans i esquenes (d'en Pericot, del nostre ajudant Cleiton Sanches i meves) encara patien les conseqüències («mules» i mal de cervicals) de picar més de dues

hores amb escarpa i maceta una planxa de formigó de 10 centímetres de gruix i caminar moltes hores ajupits per l'interior del refugi. Però l'esforç valgué la pena, com podeu comprovar a les fotografies que s'adjunten.

El seu estat actual, com a mínim el de la part accessible –escala d'accés nord (de 12,70 metres), un tram de passadís i una de les estances de 41,95 metres quadrats– és molt bo, sense humitat ni filtracions, conservant-se magníficament. En estar completament colgat per les tones de terra i pedres que els soldats nacionals utilitzaren per cegar-lo, no podem precisar si el refugi resta enter en la seva totalitat, com a molt podem afirmar (observació visual) que, com a mínim, hi ha dempeus uns 10 metres més de passadís i, per lògica, dues estances més. Durant el treball de camp, també vàrem poder constatar que, malgrat que s'havia començat la instal·lació dels aïllants ceràmics a parets i sostres, mai disposà de llum elèctrica (coincidint amb la memòria de nombrosos testimonis), ja que no va trobar-se cap rastre ni de fil de coure ni de portalàmpades i, a més, en el sostre s'observaren moltes marques de fum d'espelmes i llums de carbur.

Actualment, el refugi torna a estar tapiat tot esperant temps millors en què algú (qui correspongui) es decideixi a recuperar-lo per a la ciutat. Qui sap si pel seu centenari.

(*) *Historiadors. Informació extreta del llibre de pròxima publicació «Bombes sobre Girona. La defensa passiva a la Guerra Civil: barricades, trinxeres i refugis antiaeris», de Jaume Prat i Jordi Pericot, sobre el qual també es prepara una exposició temàtica per a l'interior del refugi antiaeri del Jardí de la Infància i diverses visites guiades dins del cicle «Trepitja la història», organitzades pel Museu d'Història de la Ciutat.*

Fotos:

- 1 Passadís totalment colgat de pedres amb l'entrada a la primera (i única accessible) estança o cèl·lula; es pot apreciar el característic sostre de volta catalana.
- 2 Jordi Pericot (a l'esquerra) i Jaume Prat, fotografiats a l'interior del refugi redescobert de les Bernardes de Girona.
- 3 L'escala de l'accés nord del refugi.
- 4 Aïllament ceràmic al sostre del recinte.